

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.2.25>**Чурсінова Оксана Юріївна**

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії

Національного університету «Львівська політехніка»

вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна

orcid.org/0000-0002-8197-8638

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ «ПРОБЛЕМИ АКСІОЛОГІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ» М. М. ПІДЛІСНОГО¹

XXI століття – століття інформатизації, комп'ютеризації, віртуалізації. Відбувається нова аксіологічна революція, яка пов'язана з переглядом основних цінностей життя людини. Розвиток технологій негативно вплинув на сприйняття суспільством цінностей. Цінності зовнішнього світу тісно пов'язані із соціальною свідомістю, поняттями етики, моралі, творчості, мистецтва, з розумінням цілей розвитку науки і техніки.

До особливих філософських питань, що торкаються взаємин між людиною і світом, належить внутрішнє духовне життя людини, тобто цінності, що є в основі його існування. Людина не тільки пізнає світ як суще, прагне розкрити його об'єктивну логіку, а й оцінює дійсність, намагаючись зрозуміти сенс свого існування, переживаючи світ як належне та неналежне, благо і згубне, прекрасне і потворне, справедливе та несправедливе. Загальнолюдські цінності є критеріями ступеня як духовного розвитку, так і соціального прогресу людства.

Питанням специфіки аксіологічної проблематики, аксіології як однієї з найважливіших галузей філософського знання, присвячена монографія М. М. Підлісного «Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення» [1]. Метою цієї монографії є зацікавлення «всіх, у кому пробуджується прагнення до самосвідомості й формування високих цінностей» [1, с. 4].

Монографія складається з двох розділів. Кожний розділ представлений чотирма главами.

В першому розділі «Проблема статусу аксіології і зміст її категорій» автор розглядає предмет і основні проблеми філософії. Автор цікаво розкриває проблему цінностей в історико – філософській ракурсі, починаючи з давньокитайської філософської думки до початку середини XIX ст., коли аксіологія почала формуватися як особлива галузь філософського знання. Автор згадує Сократа – філософа, який вперше сформулював «власне аксіологічне, тобто філософське питання в справжньому значенні цього слова: не «що таке», «як влаштовано та чому», на які відповідає будь-яка наука, а чому? Яке значення та смисл мають вивчення явища для людини та її душі? Сократ перший проголосив, що чеснота є знанням. Ця теза має кілька наслідків: 1) тепер розум, а не традиція або авторитет є суддею моральності людини; 2) спираючись на розум, людина має свідомо та відповідально ставитися до власного життя; 3) людина має виробити, сформулювати свою систему цінностей, моральний кодекс, з точки зору якого повинне оцінюватися життя – і це головне. У цьому й полягала та світоглядна революція, яку констатував Сократ: «Тепер не світовий закон визначає спосіб життя індивіда. Особистість мала створити та протиставити природному хаосу свій моральний закон. Сократ чітко поставив перед філософією нову моральну проблему: або виводити з природи мораль і тоді загибель людства у хаосі звіриних інстинктів неминуха, або ж моральний закон проти поставляє природі як свідомо визначену та раціонально обґрунтовану ідеальну норму. Як жити: у відповідно з ідеалом чи у звичайному порядку – ця дилема на протязі багатьох століть була наріжним каменем духовності особистості. Так уперше в філософії заявила про себе ціннісна проблематика» [1, с. 11].

Автор констатує, що формування аксіологічної проблематики було тривалим і суперечливим процесом і має певну ритмічність в обґрунтуванні цінностей в кожній історичній епосі.

¹ Підлісний М. М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.

В першому розділі монографії автор розглядає проблему змісту аксіологічних категорій, а саме, поняття «цінність», яке й досі є предметом дискусій серед науковців і дослідників. На думку автора, поняттям ціннісна орієнтація позначають в сучасному науковому дискурсі елементи мотиваційної структури особистості, на основі яких нею здійснюється вибір цілей, мотивів конкретної діяльності з урахуванням конкретної ситуації. «Провідним компонентом змістовної структури ціннісних орієнтацій, на нашу думку, виступає той компонент поведінки, який виражає загальну спрямованість особистості та організовує в єдине ціле всю мотиваційну структуру особистості. Однак для того, щоб ціннісні орієнтації могли стимулювати поведінку й вчинки, діяти як фактор мотивації особистості, людина має визнати й прийняти певні цінності, дати їм оцінку з точки зору своїх потреб та інтересів. Таким чином, орієнтація на певні цінності може виникнути лише як результат їх попереднього визнання, позитивної оцінки» [1, с. 28]. Автор аналізує проблему типології цінностей. Підлісний М. М. відзначає, що «в останній третині ХХ ст. цінності «техногенної» цивілізації стали братися під сумнів. У 60-і роки на рівні буденної свідомості були зафіксовані ознаки кризи техногенного суспільства і його цінностей. Усе частіше стали говорити про незадоволення становищем особи, про відчуження людини від ним же породжених соціальних структур, про дегуманізацію соціальних зв'язків людей, формалізацію безособовості контактів на всіх рівнях суспільства, про цінність самоіснування особи і змістовної творчої праці, про встановлення реальної демократії «участі». Загострилися глобальні проблеми, породжені науково-техногенним прогресом. Виникла загроза ядерного знищення людства, виявилася екологічна криза» [1, с. 51]. Автор стверджує, що виникла необхідність того, що передивляється існуючої системи цінностей техногенної культури. Отже, вихід вбачається один, а саме, у розвитку людської цивілізації у бік повнішої реалізації гуманістичних цінностей. З цієї метою стало необхідним додання гуманістичного виміру науці, формування її нової моделі, що включає в явному вигляді гуманістичні цінності та орієнтири.

В своїй монографії автор стверджує, що найважливішим принципом наукової класифікації цінностей є, вимога відповідності об'єктивній реальності, а також визначення об'єктивних підстав класифікації в основі якої повинен застосовуватися функціональний підхід, тобто облік того, які потреби суспільства задовольняються завдяки тим або іншим цінностям. Цей підхід дозволяє побудувати різноманітні класифікації за різними підставами [1, с. 57].

В главі 4 «Проблема формування і розвитку вчення про цінності в українській соціально-філософській думці» першого розділу автор розглядає формування аксіологічної проблематики на різних етапах філософської думки в Україні, починаючи від Київської Русі до сьогодення. Підлісний М. М. аналізує творчість Д. Чижевського щодо етичних категорій: «Дмитро Іванович Чижевський розуміє людину як істоту, що перебуває на кордоні двох світів, – цей кордон пролягає в самій її душі. Наявність двох світів учений конкретизує в парах протилежностей: природна та соціальна детермінованість і свобода, тіло й душа, свідоме й несвідоме (що включає як підсвідоме, так і свідоме), добро та зло. Причому жодна з цих протилежностей не оцінюється лише негативно: навіть зло не є простим запереченням добра, а завжди є конкретним злом, – без знання конкретних видів зла людині важко триматися стежок добра» [1, с. 68]

В другому розділі монографії автор аналізує проблему функціонування цінностей у контексті сучасної епохи. Автор відзначає, що філософія має бути співвіднесена з людськими цінностями, але для їх нормального функціонування потрібне культурне середовище, тобто «найважливіша функція філософії, її соціальне призначення полягає в затвердженні культурного вектора людства. У теоретичному плані культуроохоронна і культуротворча функція філософії полягає в розробці онтології культури» [1, с. 73].

В главі «Філософія творчості» автор зазначає, що людській свободі і творчості в умовах зростання науково-технічного прогресу потрібні «береги», причому не лише зовнішні, але і внутрішні, які ставить перед творцем його совість. Він вважає, що саме, творчість має гуманістичну цінність лише в тому випадку, якщо вона розвиває і збагачує життя новим змістом і тими якостями, які служать розвитку сутнісних сил людини і не ставлять під загрозу буття ні саму людину, ні майбутнє суспільства. «Творчість усвідомлюється як цінність, без якої

немислиме життя суспільства і індивіда. Даний феномен займає міцне місце в ряду притягуючих ідей сучасності, таких як гуманізм, свобода, істина, добро, мир, краса» [1, с. 82].

Автор цікаво висловлює свою думку щодо цінності сім'ї та шлюбу: «Шлюб та сім'я були та будуть організуючим початком у суспільному та особистому житті. При всіх своїх мінусах вони зберігають себе, але при одній умові, якщо *Homo sapiens* не перетвориться остаточно у *Homoerotikus*. Тільки так людство може відгородити себе від духовної деградації та зберегти кохання як фактор людської солідарності» [1, с. 124].

Глава 4 «Виховання та освіта як цінність» монографії «Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення» присвячена актуальній темі нашого сьогодення. Автор виділяє негативні фактори впливу розвитку нових інформаційних технологій, середовища, що формується в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет на підлітків і молодих людей. Автор вказує, на те, щоби організувати свою роботу, яка пов'язана з роботою в Інтернеті потрібно планувати етапи її виконання, усвідомлювати вимоги до її результату; – на рівні емоційно – ціннісного ставлення до діяльності – компоненти, які допоможуть розкрити важливість дотримання етичних норм при спілкуванні, правил мережевого етикету, прав інтелектуальної власності; сприяти вирішенню завдань виховання ввічливої, толерантної, відповідальної за свою мовну поведінку людини, готової до взаємодії, конструктивного вирішення проблем сьогодення [1, с. 143].

Монографія має чітку і деталізовану структуру. Монографія є корисною не тільки для наукових співробітників, які цікавляться проблемами філософії, але й студентам та аспірантам для кращого засвоєння курсів «Філософія і методологія науки», «Аксіологія», «Історія філософії» та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підлісний М. М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.